

SZAVAK, SZAVAK, CSAK SZAVAK

MÉREY KATALIN

ADJ, KIRÁLY, KATONÁT!

Apám, ha most volna, mondaná.

Játszótér. Gyerekek. Nézem őket. Játszanak. Figyelem őket, hallgatom, és majd megszakad a szívem. Nem adj, király, katonát játszanak. Nem ismerik mindnyájan ezt a játékot.

Az unokáim. Közülük kettő játszik, kettő meg nézi. Kettő hallgat, kettő beszél. Nem értik egymást. Aztán megtörik a jég, már mindegyikük beszél. Egyformán és ugyanazon a nyelven, azon, amelyet az egész világ megért.

Mit higgyek? Miben higgyek? Hogyan higgyek és milyen jövőt? Nyilván csak egyféle van. A krisztusos, a lélekben lakozó. Mint a megváltás.

Nézem a gyerekeket. Mind a négy az én unokám.

Szilveszterezni akarok velük, karácsonyozni, húsvétolni, locsolkodni, névnapozni, vasárnapiebédezeni. Nálunk. Itt. Beszélgetni akarok velük, mesét mondani, és azt akarom, hogy tudják, miért szép az, hogy: mint lenge, könnyű lány, ha odaintik. Azt akarom, hogy megértsék.

Miattuk tatarozom a házat, nyesem a gyümölcsfákat, miattuk lesem a barackfa első nyíló virágát, az icipici kis körtét, ami éppen hogy csak kialakult, a gyönyörű, rózsaszínes, hatalmas virágból kibukkanó alma-kezdeményt. Miattuk létezek egyik látogatásuktól a másikig, nekik

készítem egész idő alatt a fiókba, a szekrénybe, a polcra, a kamrába a megtermett almát, a megragasztott meséskönyvet. Nekik gyűjtögetem, nekik szánom. Nekik szeretném megmutatni az alig kibújt csillagvirágot, az első cirmos tulipánt, az ezüst könnyet síró szívvirágot, a bódítóan illatozó, apró virágú jácintot, s meg akarom mondani: lám, lám, virágnév is, férfinév is! Milyen kivétel! Azt akarom, hogy ezt mindegyikük megértse!

Kettősen élek. Mintha felébe vágtak volna. Egyik felem így, másik felem úgy. Ki érti ezt a valóságos, szívszorító, kényszeres-tudathasadásos, megoszlott életet? Aki benne van. Sem a többségi, sem az odaáti nem értheti, nem tudhatja.

A lánc, lánc, eszterláncot nem tudom lefordítani.

Itt a státustörvény, éljek, boldoguljak veled, és maradjak.

Én maradtam. Már annyi éve! Itt vagyok most a négy gyerekkel, az unokáimmal, akik közül mindig csak kettő van. Mindig csak fele. Fele élet, fele gyerek, fele beszéd, fele család. Egy kicsi innen, egy kicsi onnan, és a sok kicsi bizony nem sokra megy, hanem keverékre! Nagy keverék lett kultúrából, nyelvből, szokásokból, mindenből.

Maradtam, mert öreg fát nem lehet átültetni, mert maradtak az apáim és az ő apáik. Lovagoltatták a térdükön az unokájukat: katona bácsi hopp, hopp, hopp, minden bótba lisztet lop . . . , de hát hogy fordítsam le ezt a bótot. Azt, hogy: bótba. Le kellene fordítani valahogy, mert beszélni és beszélgetni szeretnék. Az unokáimmal, az anyjával, az apjával. Le kell küzdenem a leküzdhetetlent, ki kellene békítenem, amit okos, ravasz, minden hájjal megkent politikusok, demagógok, konjunktúralovagok az emberek tudatába véstek, égettek, marattak a fölé- és alárendelésről és alárendeltségről.

Nem tudom szavakba önteni, csak magyarázkodom, mindig csak magyarázkodom, ha kell, ha nem; belém égett, a tudatomban, a véremlében van a buta magyarázkodás. Örökké elveszítem a lábam alól a talajt.

Igazság, méltányosság, igazságosság. Csak szavak.

Hiába éltek és haltak itt az apáim, egyedül maradtam. Fáj, hogy az egyik két gyerek játszik, a másik két gyerek nézi, és az is fáj, ha együtt játszanak, mert az eszterláncot nem tudják játszani.

Micsoda örülség! Egyik két gyerek, másik két gyerek! És micsoda szörnyűség, hogy annyi sincs belőlük, hogy összejöjjen egy tisztességes osztály, annyi, hogy adj, király, katonát játszassanak.

A pokol a földön van. Nem kell keresni. A mennyország is itt van valahol, de oda a tisztító tűzön át visz az út. Meg kellene találni a tisztító tüzet, mert a keserűség, a harag, a gyűlölködés és a rosszakarat már az egekig ér.

A minap hallottam, hogy mi, magyarok, túl sokat emlegetjük, túlhangsúlyozzuk, eltúlozzuk, valósággal fölfújuk Trianont, a trianoni traumát, holott annak nem is kellene traumának lennie. Ugyan! Néhány évvel ezelőttig a szánkon is alig mertük kiejteni, nemhogy emlegettük volna. Most meg azt mondják az okosok, hogy ez a fogalom a dzsókerünk, ha a megoldatlan és megoldhatatlan kisebbségi lét már-már megfojt, csak előkapjuk. Miatta vagyunk sértettek, sérültek és sérülékenyek, miatta érezzük magunkat veszélyben, miatta hisszük, hogy nincs a világon vesztes, csak mi, pedig mondvacsinált az egész.

Másoknak minden út Rómába vezet, nekünk Trianonba. De hova a csodába vezessen, amikor miatta vagyunk ég és föld között, miatta lettünk őshonos kisebbségi maradványfaj képviselője a saját szülőföldünkön. Miatta születünk annyian határon belül későbbi határon kívülinek. Kívánom én ezt a hasadt állapotot a mindentudóknak, a politikusoknak! Tévelyegjenek ők, találgassák ők, ki ígér, ki kecsegtet, ki ámit, ki mond igazat! Mondják önekik, hogy revizionisták, szeparatisták, hogy bűnös nép bűnös fiaként el akarják szakítani, le akarják rombolni, szét akarják zúzni, újjá akarják éleszteni!

Éljenek ők nemzetmegosztó, némelyekben valóságos xenofóbiát keltező kedvezménytörvény árnyékában! Mert mi most kapni fogunk. Kamatoztatni fogjuk a nem kamatoztathatót. Féljenek ők, hogy most úgy meghamisulnak a népszámlálási adatok, hogy mi úgy meg fogunk szaporodni, mint Jézus Krisztus kezében a hal meg a kenyér. Bár ettől nem félnének, mert végső soron őket igazolná.

Sakknovella.

Önmagammal vitatkozom.

Akármilyen színű, akármilyen címerű is az az igazolvány, az eszterlánccon nem segít. Mindenkinek megvan a maga Trianonja, Erdélye,

lecsatolt, elvett, elvesztett nemzetrésze, de ez sovány vigasz. Nekem az én egyik két unokám fáj.

Minden történelmi adat, minden háború, minden békekötés, minden elvesztett és megnyert ügy mögött, és minden centiméter kiigazított határ mellett emberek vannak. Emberek, akik élni szeretnének, és azt akarják, hogy egyszer majd a szülőhazájuk földje fogadja be őket.

Nem szeretek én önmagammal vitatkozni, de ez maradt.

Mert veszekedés van, harag, támadás és védekezés, kiabálás és fenyegetés, erőszak és kényszer. Szakíts, ha bírsz!

BURJÁN

Vegyük csak azokat, akik a századforduló után születtek! Itt és magyarnak. Mondjuk úgy 1902-ben vagy 1904-ben. Vegyük például az apámat!

1914-ben iratkozott a polgáriba, 1918-ban tizennégy éves volt. Két évvel később, a kereskedelmiben érte a békekötés. Trianon. Tizenhat éves volt. Nem tudom, hogy élte meg. Nem tudom, mit mondtak akkoriban az iskolabajáróknak a tanáraik. Azok a tanárok, akik egész idő alatt itt voltak, jelen voltak, jelen kellett lenniük, ha akarták, ha nem, és ezért valami módon részei voltak az eseményeknek. Tanárok, akik 14–20-ban felnőttek voltak, mert rosszkor születtek, tanárok, akiknek lelkük és lelkiismeretük volt. Akik esetleg bevonultak vagy féltek, hogy be kell vonulniuk, vagy alig várták, hogy behívják őket. Mit mondott az, akinek a gyereke lett katona, az unokája talán, vagy az, aki eltemette valakijét, akinek valakije hősi halált halt. Hősit?! Csak találgathatom, mit beszéltek, mit beszélhettek az emberek 14-ben, 19-ben, 20-ban. Nem tudom, mit mondtak, mit mondhattak az érettségizetők az érettségizőknek. Ugyanígy nem tudom, mit mondtak viszont az érettségizők, akiknek az apja, a bátyja vagy másvalakije elesett, megsebesült, megrokkant. Mit mondhattak?

Nem tudom, mit mondtak az apám tanárai diákjaiknak, nem tudom, mit mondott az Öreg a gyerekeinek, a nagymamának. Nem tudom, mit beszéltek másoknak és mit egymás közt. Számomra az a kor, amiben ők éltek, *csak* irodalmi élmény. Olvasom és újraolvasom Böllt meg a többieket, és rádöbbenek, hogy szégyenteljesen keveset tudok az én létem előtti apámról. Milyen volt tizennyolc–hús évesen? Nem tudom,

mit érzett, amikor végre megtett a békekötés, nem tudom, mit tudott, mit várt a trianoni tárgyalások idején, mit kapott velük, és mit érzett utána, amikor megkezdődött az új állam megszervezése a mindennapokban, a használt nyelvben, a más arcú igazságban, az új bűnökben.

Hogy néztek egymás szemébe az emberek, és tudtak-e egyáltalán egymás szemébe nézni. Vizsgáló és vizsgáztatott, szomszéd, rokon, barát és ismerős. Azt tudom, milyen voltam én tizenhat–tizennyolc évesen.

Milyenek lehettek a Trianonról jelen időben hallók? A nagyapám, a testvérei, a nagymama, az ő testvérei és elsősorban az apám.

Gondolom, reménykedtek. Biztosan reméltek, reméltek, és évtizedekig őrizték azt a valamit a lelkük mélyén, ami több volt pusztán túlélési vágynál, amit talán megnevezni sem tudtak. Amit, mondjuk, a Kossuth-bankó jelentett. Éltek egy teljesen megváltozott világban, próbáltak valahogy megkapaszkodni és boldogulni. Szültek, temettek, éltek és harcolták a maguk kis mindennapjait. Mert a történelem kis emberekből tevődik össze, bár a nagyok csinálják.

A tizennyolc–húsz évesekből harminc–negyven évesek lettek. Az öregek meghaltak, az emlékek elkoptak, megfakult a fény, az a nevenincs kis vágy az ember lelke mélyén már-már kialudt, és akkor újra kezdődött minden.

Nem beszéltünk erről. Annyit tudok, hogy 42-ben, amikor megszülettem, nagyon boldog volt az apám. Annyit tudok, hogy azt az ünneplést az anyám mindvégig fölrotta neki. Pedig temetett is akkor. Szembetalálkozott önmagával, és mit tehet az ember, ha szembetalálkozik a húszéves önmagával? Mit tehet az idők tehetetlen kis játékszere, a véletlenek és az egyedülség prédája? 42-ben és bármikor.

Azért látszott rajta . . . Sok minden meglátszott. Láttuk is. Láttuk, de nem tudtuk. Lerítt róla, de szavak nem hangzottak el. Olyasmit tőle, hogy lecsatolás, Trianon, sose hallottam. A csonka országról szóló jelmondatot a két térképpel a nagymama holmija közt találtam meg. A nagymama betegesen őrzött mindent, ami a tíz év után született, 1940-ben, tizenkilenc évesen meghalt, legkisebb fia után maradt. Ezért találhattam meg a Verne Gyula-kötetek közé szorult füzetet, és ezért láthattam meg a hátlapján azokat a térképeket, s ezért olvashattam el a magyar hiszekegyet. Teljesen véletlenül, minden szándék, akarat és célzat nélkül.

Beszélni nem beszéltünk erről. Arról sem beszéltünk, hogy mit és mikor és mennyit vettek el tőlünk, hogy hol volt a lerakatunk. Szeméremből, szégyenből, gyávaságból, tartózkodásból? A magamutogatástól félt az apám vagy attól, hogy újra a megyeháza pincéjébe kerül?

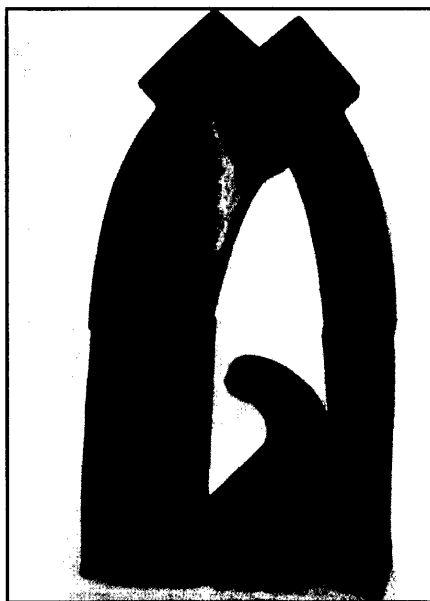
Hallgattuk a lemezeket, persze. Rákóczi-induló, Kossuth-nóta, persze. Tisztán látom gyerekkori magunkat. A nagymama szinte nincs ott, az anyám sóhajtozik, az apám válogatja és teszi föl a lemezeket, a nővérem nekipirultán figyel, a húgom a padlón a mágneses lemeztörővel gramofontúlcscot vonszoltat, én meg maga vagyok a megtestesült butaság. Ismerem és énekelem a kalász, kalászt. Alighanem irredenta vagyok, mert azt, hogy panaszos a kenyér, igaznak találom, hiszen állandóan veszekedtek a kenyér, a kenyérjegyek, a kenyérkeresés miatt. Süvít a szél, persze, ez is igaz, azt pedig, hogy könny csillog a búzaszemeken, egyenesen szépnek tartom. Miért idegenkedtem volna a könnyektől? Nem tudtam, mi az, hogy gyergyó meg kézsmárk vagy kézsmárk talán, annak még lett is volna valami értelme . . . , de az ember annyi mindent nem értett. Azt sem mondták meg, mi az OZNA, csak némán rettegetek, hogy elviszi őket. Megszokta az ember, hogy a dolgok vannak. Vannak akkor is, ha nem érti őket.

Úgy nőttek a két testvérem közé szorulva, mint egy buta kis burján. Sohasem fogom elfelejteni a Gizi nénit, a keresztmamát. Félhangon, hogy csak én halljam, gyanúsan csillogó szemmel, figyelmeztető, főlemelt ujjal súgja, suttogja nekem azt a verset, amit nem szabad elfelejteni. Nem emlékszem már rá, csak a hangulatát tudom fölidézni meg a refrént, amiből valami sötét, végleges és jóvátehetetlen áradt. Akkor hallottam először azt a szót, hogy Trianon.

Bevalljam? Nem tudom, ki írta. Annyi iskolát kijártál, mondaná a nagymama! Meg kellene vennem az elfelejtett versek gyűjteményét, ami mostanában jelent meg, hátha benne van.

Igen, annyi iskolát kijártam, és nem tudom. Mindig mindenki félt az irredentizmustól, félinformációkat kaptunk sok mindenről vagy még annyit sem. Pedig a dolgok akkor is vannak, ha nem tudunk róluk. Most például nem tudom, mik azok a beneši dekrétumok, pedig mennyit emlegetik őket! Honnan tudnám? Honnan tudná egy, mondjuk, négy magyar elemit végzett ember, hogy mi nekünk 1848.

Egy írónk kimondta, hogy mindig foglalkoztatta a magyar író Magyarországon . . . a magyar író Magyarországra . . . Valahogy így. Engem mindig a magyar ember foglalkoztatott. Hova legyen a magyar ember? Aki nem hordott sem horogkeresztet, sem sárga, sem vörös csillagot, aki nem evett a tulok szentségéből, aki csak magyar, mert annak született. Aki nem volt sem irredenta, sem sovinszta, sem náci, még csak nemzetiszínű pántlikás sem; aki nem revansista vagy szeparatista; aki nem akar sem vissza-, sem újra-, sem átrendezést, aki csak azt szeretné, hogy az unokái is magyarul beszéljenek. Aki, mondjuk, úgy a századforduló után született. Vegyük például az apámat.

Fiát sirató